

Laura van Duin, Tim M. Schoenmakers, Lydian Veldhuis,
Mari Janikian*

IVO januari 2013

FACTSHEET

RISICO'S IN INTERNETGEBRUIK DOOR JONGEREN

**VERSLAG OVER DE
NEDERLANDSE JONGEREN
BINNEN EEN EUROPEES
ONDERZOEK NAAR
RISICOVOL EN VERSLAVEND
INTERNETGEBRUIK**

Bevindingen

Deze factsheet beschrijft de resultaten van Nederlandse jongeren uit de vierde klas die zijn geïncorporeerd in een Europees onderzoek:

- De prevalentie van disfunctioneel internetgebruik (d.w.z. lichte tot zware symptomen van verslavend gedrag) onder Nederlandse jongeren ligt rond het gemiddelde van de andere onderzochte landen (Duitsland, Griekenland, Spanje, IJsland, Polen en Roemenië).
- Ook ligt het percentage jongeren dat online gokt rond het gemiddelde van alle landen.
- Het percentage Nederlandse jongeren dat naar porno kijkt, ligt iets lager dan in de andere landen.
- Het percentage Nederlandse jongeren dat gepest wordt via het internet ligt relatief laag.
- Nederlandse jongeren doen het in vergelijking met de andere onderzochte landen in Europa relatief goed wat betreft hun internetgebruik en de daaraan gerelateerde mogelijke risico's.

Inleiding

Het internet is een onmisbaar onderdeel van het leven geworden. In Nederland blijkt dat 96% van de 14- tot en met 17-jarige jongeren het afgelopen jaar het internet heeft gebruikt voor privédoeleinden en bij 69% daarvan was dat gebruik dagelijks. Vierenzestig procent van de jongeren gebruikt het internet minimaal een keer per week voor school (Tsitsika e.a., 2012). Het internet heeft de manier waarop jongeren communiceren en hun vrije tijd besteden veranderd. Daarnaast heeft het gezorgd voor veranderingen in de mogelijkheden en snelheid van communicatie en informatie-uitwisseling tussen jongeren.

* Adolescent Health Unit, University of Athens, Griekenland.
Dr. Janikian is projectleider van het Europese surveyonderzoek.

Het dient als een belangrijk middel voor jongeren om contact te leggen en te onderhouden met leeftijdgenoten. Echter, naast de positieve ontwikkelingen door de komst van het internet, zijn er ook negatieve ontwikkelingen zoals verslavingsgedrag en andere risico's, bijvoorbeeld online pesten.

Recent heeft er een onderzoek (het EU NET ADB project) plaatsgevonden onder jongeren uit de 4de klas van het voortgezet onderwijs in 7 Europese landen: Nederland, Duitsland, Griekenland, Spanje, IJsland, Polen en Roemenië. In het onderzoek is gekeken in hoeverre er sprake kan zijn van verslavend internetgedrag. Met verslavend internetgedrag bedoelen we internetgebruik dat ernstige verslavende symptomen laat zien. Daarnaast zijn de factoren onderzocht die voor controleverlies van internetgebruik kunnen zorgen en is gekeken naar de risico's die daarmee gepaard kunnen gaan. In deze factsheet maken we onderscheid tussen functioneel en disfunctioneel internetgedrag. Jongeren met disfunctioneel internetgedrag hebben risicovolle tot ernstige kenmerken van internetverslavingsgedrag; jongeren met functioneel internetgedrag vertonen geen kenmerken van verslavingsgedrag.

Het Europese onderzoek bracht de door jongeren ervaren risico's op het internet in kaart. In deze factsheet worden de belangrijkste resultaten van het onderzoek over de Nederlandse jongeren samengevat en vergeleken met die van de jongeren uit de andere Europese landen. Voor meer informatie over de resultaten van het onderzoek, zie het rapport *'Quantitative Analysis. D6.2: Internet Addictive Behaviour: Statistics and Cross-National Comparison Report'* (Tsitsika e.a., 2012) en de website www.eunetadb.eu.

Methode

Tussen januari 2012 en maart 2012 hebben 1249 jongeren uit de 4de klas van de middelbare school (14 - 17 jaar) van 61 middelbare scholen in Nederland een survey in opdracht van het IVO ingevuld.

In totaal hebben 13.284 jongeren uit zeven Europese landen meegewerkt aan het EU NET ADB onderzoek. De andere deelnemende landen waren Duitsland, Griekenland, Spanje, IJsland, Polen en Roemenië.

De survey bevatte vragen over online communicatie en sociale netwerken, computerspellen, gokken, pornografie, verslavend internetgebruik, en emotionele en gedragsproblemen. Daarnaast werd gevraagd naar positieve en negatieve ervaringen met internet.

De percentages in deze factsheet zijn representatief voor alle Nederlandse jongeren uit de 4de klas van het middelbaar onderwijs^a.

Resultaten

Disfunctioneel internetgedrag

Onder disfunctioneel internetgedrag worden twee typen gedrag verstaan, namelijk het vertonen van lichte kenmerken van verslavend internetgebruik, en internetgebruik dat ernstige verslavingssymptomen laat zien (ofwel 'verslavend internet gedrag'). In deze factsheet wordt hier geen onderscheid in gemaakt (zie daarvoor het Europees rapport, Tsitsika et al., 2012). De symptomen die met internetverslaving gepaard gaan zijn: overmatige aandacht voor het internet, buitensporig gebruik, verwaarlozing van werk en/of school, anticipatie op gebruik, gebrek aan controle over het gebruik, en het verwaarlozen van sociale contacten (Widyanto & Mcmurrin, 2004).

Disfunctioneel internetgedrag is gemeten met behulp van de IAT-vragenlijst^b (Internet Addiction Test (Young, 1998).

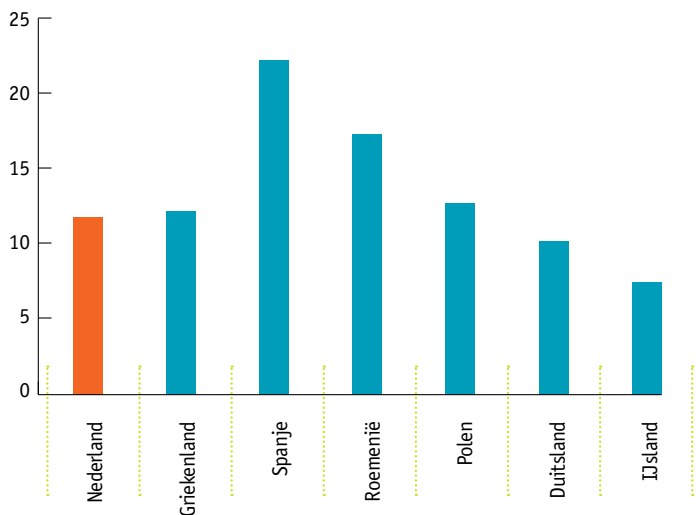
^a Representativiteit is onderzocht op basis van geslacht, herkomst, regio en schoolniveau. Alleen op schoolniveau werd een afwijking van het Nederlands gemiddelde gevonden. In de steekproef zaten 60% VMBO scholieren vergeleken met 50% in de Nederlandse bevolking, en het aandeel HAVO scholieren in de steekproef betrof 29% ten opzichte van 21% in de Nederlandse bevolking. Verslavend internetgedrag komt iets vaker voor bij jongeren op een lager onderwijsniveau (Van Rooij et al., 2011), waardoor de prevalentie van disfunctioneel internetgebruik in werkelijkheid mogelijk iets hoger ligt dan in de steekproef.

^b Jongeren met een score van 40 of hoger vallen in de categorie die disfunctioneel internetgedrag vertoont. Een score van 39 of lager betekent dat iemand functioneel internetgedrag vertoont.

Deze vragenlijst is voor dit onderzoek aangepast wat betreft de verwoording van bepaalde vragen zodat de vragenlijst geschikt was voor jongeren en hedendaags internetgebruik. Deze aanpassingen zijn gedaan op basis van de resultaten van focusgroeponderzoek en na raadpleging van experts.

Prevalentie van disfunctioneel internetgedrag in Nederland en de andere Europese landen

Figuur 1 laat de prevalentie zien van disfunctioneel internetgedrag onder vierdeklassers in Nederland ten opzichte van andere landen. In Nederland heeft 12,2% van deze jongeren hiermee te maken. In Spanje en Roemenië zijn aanzienlijk meer jongeren die in deze categorie vallen, terwijl in Polen en Griekenland het percentage ongeveer gelijk is. In met name IJsland zijn juist minder jongeren die disfunctioneel internetgedrag vertonen dan in Nederland. Het Europees gemiddelde van jongeren die in de categorie met disfunctioneel internetgedrag vallen is 13,9%.

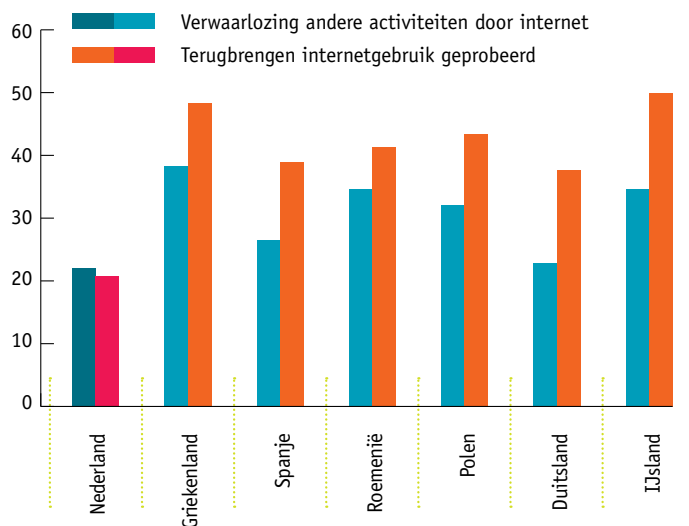
Figuur 1. Prevalentie jongeren met disfunctioneel internetgedrag

In tabel 1 is voor de Nederlandse jongeren onderscheid gemaakt wat betreft de prevalentie van disfunctioneel internetgedrag op basis van geslacht en twee leeftijdscategorieën. De jongens van 16 en 17 jaar springen er uit met een prevalentie van 14,6%. Verder zijn de verschillen tussen jongens en meisjes beperkt. Op Europees niveau valt gemiddeld 13% van de 14- en 15-jarigen en 15,2% van de 16- en 17-jarigen in de categorie met disfunctioneel internetgedrag en daarmee zit Nederland onder het Europese gemiddelde.

Tabel 1. Prevalentie Nederlandse jongens en meisjes met disfunctioneel internetgedrag in twee leeftijdsgroepen

Groep	Prevalentie
14- en 15-jarige meisjes	11,6%
14- en 15-jarige jongens	10,7%
16- en 17-jarige meisjes	11,0%
16- en 17-jarige jongens	14,6%

Figuur 2 laat de prevalentie zien van jongeren die zelf vinden dat ze de afgelopen 12 maanden activiteiten verwaarloosd hebben vanwege hun internetgebruik (blauwe staven). Daarnaast wordt met de rode staven weergegeven hoeveel procent van de jongeren de afgelopen 12 maanden heeft geprobeerd het internetgebruik terug te dringen. Opvallend is dat Nederlandse jongeren verreweg het laagste scoren op beide gebieden in vergelijking met de jongeren uit de andere landen. Aangezien het om de perceptie van de jongeren zelf gaat, spelen culturele normen over wat onder verwaarlozing verstaan wordt en wat een 'normale' tijdsbesteding aan internet is hierbij mogelijk een rol. Dit komt bijvoorbeeld naar voren in de vergelijking tussen de percentages van Nederland en Duitsland; in beide landen is het percentage dat aangeeft andere activiteiten te verwaarlozen door internet ongeveer gelijk, en ook het percentage met disfunctioneel internetgebruik (zie Figuur 1). Maar in Duitsland hebben veel meer jongeren geprobeerd het internetgebruik terug te dringen. Mogelijk zien Duitse jongeren de verwaarlozing als een groter probleem dan Nederlandse jongeren.

Figuur 2. Zelf ervaren verwaarlozing activiteiten en terugbrengen internetgebruik geprobeerd de afgelopen 12 maanden

Verbanden tussen gedragsmatige en emotionele problemen en disfunctioneel internetgedrag

Zoals we eerder zagen is bij 12,2% van de Nederlandse vierdeklassers sprake van disfunctioneel internetgedrag. In het onderzoek zijn ook relaties onderzocht tussen gedragspatronen die gekarakteriseerd worden door symptomen van internetverslaving en psychische problemen. Hierbij is gekeken naar verschillende soorten internaliserend en externaliserend gedrag. Psychosociale verbanden met functioneel en disfunctioneel internetgedrag zijn onderzocht met behulp van de IAT en de Youth Self Report (YSR; Achenbach & Rescorla, 2001).

Uit dit onderzoek blijkt dat er een verband is tussen disfunctioneel internetgedrag en internaliserende gedragsproblemen. Echter, dit betekent niet noodzakelijk dat disfunctioneel internetgedrag internaliserende gedragsproblemen veroorzaakt of omgekeerd. Uit de literatuur komen beide causale verbanden naar voren. Internaliserende problemen kunnen jongeren kwetsbaar maken om disfunctioneel internetgedrag te ontwikkelen, omdat het internet voor hen belonend kan werken (Van den Eijnden et al. 2008; Kim, LaRose & Peng, 2009). Het internet biedt namelijk mogelijkheden om met problemen om te gaan die men in de offline wereld ondervindt; mensen kunnen met moeilijkheden omgaan door te vluchten in het internet, wat makkelijker is dan ermee geconfronteerd worden (Caplan, 2002; Davis, 2001). Er is ook enig bewijs dat mensen met disfunctioneel internetgedrag psychische problemen ontwikkelen zoals depressie (Lam & Peng, 2010): pathologisch internetgebruik zou bij jongeren de ontwikkeling van sociale vaardigheden en relaties buiten het internet in de weg kunnen staan (Ng & Wiemer-Hastings, 2005).

In tabel 2 worden de prevalenties van Nederlandse klinische jongens en meisjes op gedragsmatige en emotionele problemen weergegeven. Het gaat specifiek om de symptomen die met de YSR-vragenlijst gemeten worden. De tabel maakt onderscheid tussen de groep jongens en meisjes die in de categorie functioneel internetgedrag valt en de groep die disfunctioneel internetgedrag vertoont.

Opvallend is dat er een significant verband is tussen functioneel of disfunctioneel internetgedrag en alle gemeten gedragsmatige en emotionele problemen, zowel internaliserende als externaliserende en totale problemen. Bij jongeren met disfunctioneel internetgedrag is de prevalentie van de problemen significant hoger dan bij jongeren met functioneel internetgedrag.

Wanneer we jongens en meisjes met disfunctioneel internetgedrag vergelijken, zien we dat met name internaliserende problemen (angst/depressie, terugtrekken/depressie en somatische klachten) meer voorkomen onder meisjes. Verder zien we dat bij meisjes met

disfunctioneel internetgedrag de prevalentie van aandachtsproblemen (41,8%) en regel overtredend gedrag (42,4%) hoger is dan bij jongens (26,4% en 30,6%). Terwijl bij jongens met disfunctioneel internetgedrag de prevalentie van agressief gedrag hoger is dan bij meisjes, namelijk 25% tegenover 15,2%.

Tabel 2. Prevalentie van gedragsmatige en emotionele problemen bij klinische Nederlandse jongens en meisjes

	Functioneel internetgedrag		Disfunctioneel internetgedrag	
	Prevalentie %		Prevalentie %	
	Jongens	Meisjes	Jongens	Meisjes
Gedragsmatige en emotionele problemen				
Angst/depressie	5,8*	7,2*	30,6*	28,8*
Terugtrekken/depressie	6,5*	6,2*	22,2*	18,2*
Somatische klachten	5,4*	15,0*	21,4*	42,4*
Sociale problemen	4,3*	5,8*	27,8*	22,7*
Problemen met denkvermogen	3,4*	3,3*	18,1*	18,2*
Aandachtsproblemen	12,2*	12,2*	26,4*	41,8*
Regel overtredend (delinquent) gedrag	11,8*	7,7*	30,6*	42,4*
Agressief gedrag	6,0*	2,5*	25,0*	15,2*
Internaliserende problemen	12,7*	18,7*	36,1*	56,7*
Externaliserende problemen	16,1*	11,8*	44,4*	50,0*
Totale problemen	11,2*	12,9*	43,1*	56,7*

*= p<0.005; Jongens N = 624, meisjes N = 625.

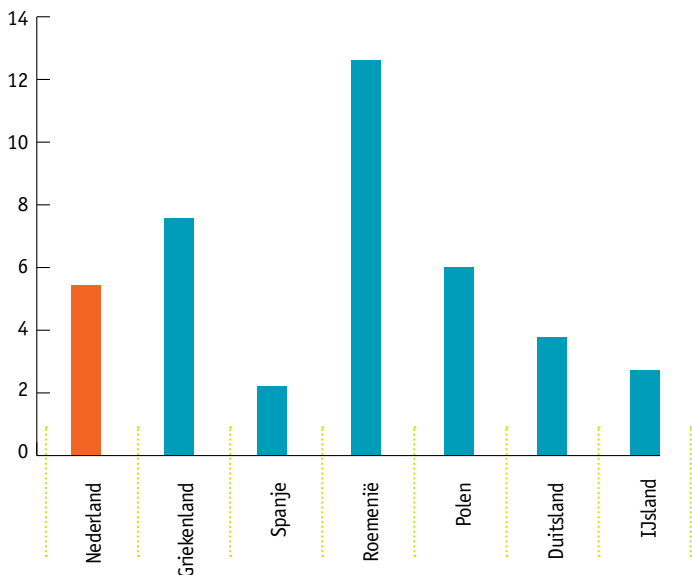
Potentiële risico's

Naast disfunctioneel internetgedrag is in het onderzoek aandacht besteed aan verschillende potentiële risico's die internet met zich mee kan brengen, zoals gokken, online pornogebruik en gepest worden.

Gokken

Onderzocht is hoeveel jongeren online gokken en zo ja, in welke mate ze dit dan doen. Er is gevraagd of ze de afgelopen 12 maanden gegokt hebben via een goksites op internet. Op basis daarvan is de prevalentie voor de totale groep berekend en voor jongens en meisjes en verschillende leeftijdsgroepen apart.

Figuur 3 laat zien dat de prevalentie jongeren in Nederland (5,7%) dat de afgelopen 12 maanden gegokt heeft via internet hoger is dan in Spanje, Duitsland en IJsland, maar lager dan in Griekenland en Roemenië. Het Europese gemiddelde van jongeren dat online gegokt heeft ligt op 5,9% (Tsitsika et al., 2012).

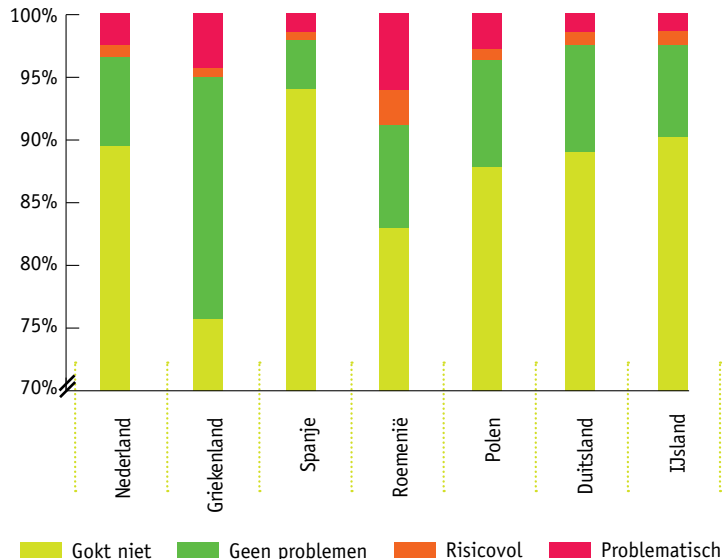
Figuur 3. Prevalentie jongeren die gokken op internet

In de relatief kleine groep jongeren die online gokt zien we dat jongens meer gokken dan meisjes. En oudere jongeren gokken iets meer dan jongere adolescenten (tabel 4).

Tabel 4. Prevalentie Nederlandse jongeren dat de afgelopen 12 maanden gegokt heeft via internet

Groep	Prevalentie
14- en 15-jarige meisjes	1,7%
14- en 15-jarige jongens	7,9%
16- en 17-jarige meisjes	3,2%
16- en 17-jarige jongens	9,4%

Figuur 4 laat de verhoudingen zien in alle landen als het gaat om de mate waarin jongeren gokken, zowel op internet als in 'real life'. De groep jongeren die risicovol gokgedrag vertoont is in Nederland erg klein (0,7%) net als in Griekenland, Spanje, Polen, Duitsland en IJsland. In Nederland is de groep die problematisch gokt met 2,3% relatief iets groter dan in Spanje, Duitsland en IJsland.

Figuur 4. Mate van gokproblemen online en offline

In Nederland zijn er weinig jongeren die gokken, namelijk 10,6%. Van de Nederlandse jongeren gokken jongens meer dan meisjes al is de prevalentie relatief laag zoals te zien is in tabel 5. Het percentage dat risicovol of problematisch gokgedrag vertoont ligt ook hoger bij jongens dan bij meisjes.

Tabel 5. Prevalentie gokkende Nederlandse jongeren in de afgelopen 12 maanden

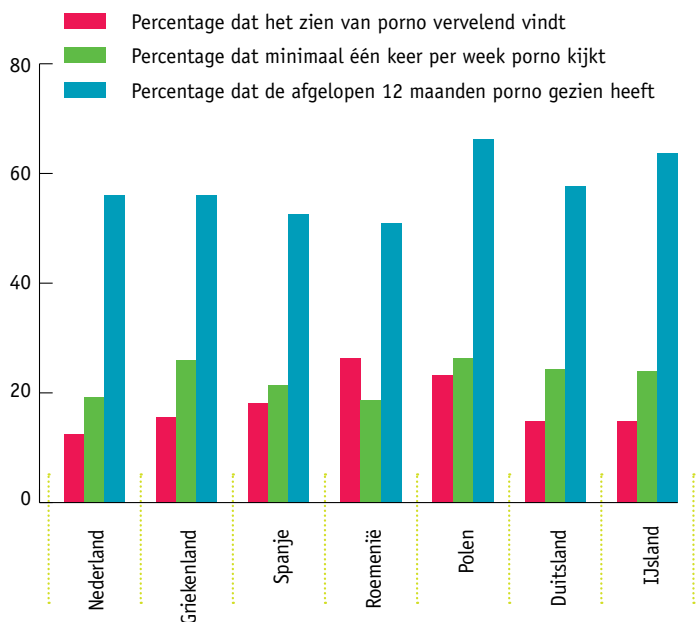
Groep	Mate			
	Gokt niet	Geen problemen	Risicovol	Problematisch
14- en 15-jarige meisjes	96%	3,1%	0,4%	0,4%
14- en 15-jarige jongens	84,7%	10,9%	1,0%	3,5%
16- en 17-jarige meisjes	94,7%	4,1%	0,3%	0,9%
16- en 17-jarige jongens	82,5%	12,0%	1,1%	4,3%

Online pornogebruik

In het onderzoek is gevraagd of jongeren seksuele beelden hebben gezien op internet (afbeeldingen, foto's of video's).

Figuur 5 laat zien dat in elk land meer dan de helft van de vierdeklassers seksuele beelden heeft gezien op internet de afgelopen 12 maanden. In Nederland is dit 57%, ongeveer gelijk aan het Europees gemiddelde van 58,8%.

Het aantal Nederlandse jongeren dat hier minimaal een keer per week naar kijkt is ongeveer 20%. Ook is gekeken hoeveel jongeren het zien van seksuele beelden als vervelend ervaren; van de Nederlandse jongeren is dat 13% en in alle Europese landen is dat gemiddeld 18,4% (Tsitsika et al., 2012).

Figuur 5. Online pornogebruik

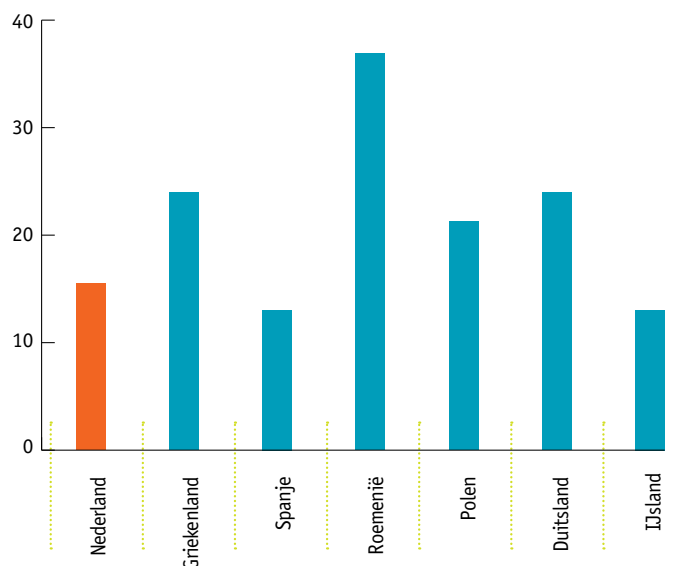
Het percentage jongens dat in het afgelopen jaar porno heeft gezien ligt aanzienlijk hoger dan bij de meisjes (tabel 6). Daarnaast kijken jongens ook *vaker* porno dan meisjes: ruim 35% van de 14- en 15-jarige jongens kijkt minimaal 1 of 2 keer per week naar porno tegenover nog geen 5% van de meisjes van deze leeftijd. Van de 16- en 17-jarige jongens kijkt 34% minimaal 1 of 2 keer per week porno en bij de meisjes ligt dat op nog geen 8%.

Tabel 6. Prevalentie Nederlandse jongeren dat de afgelopen 12 maanden pornografische beelden heeft gezien

Groep	Frequentie				
	Elke dag	1-2 keer p/wk	1-2 keer p/mnd	< 1x p/mnd	Nooit
14- en 15-jarige meisjes	0,5%	4,2%	8,8%	18,5%	68,1%
14- en 15-jarige jongens	8,1%	27,2%	19,7%	17,3%	27,7%
16- en 17-jarige meisjes	2,5%	5,3%	8,4%	24,1%	59,8%
16- en 17-jarige jongens	12,2%	21,9%	19,3%	19,3%	27,3%

Gepest worden

Onderstaande figuur 6 toont hoeveel vierdeklassers de afgelopen 12 maanden zijn gepest op het internet. Met pesten bedoelen we: pesten op een manier die iemand niet leuk vindt, valse of gemene geruchten verspreiden, iemand gemene of bedreigende berichten sturen en iemand systematisch buitensluiten, negeren en isoleren. In Nederland zegt 15,5% van de jongeren het afgelopen jaar weleens gepest te zijn op internet. Dit aantal ligt hoger dan in IJsland en Spanje, maar lager dan in de andere onderzochte landen. Vooral in Roemenië is het percentage hoog, namelijk 37,3%. Het gemiddelde van de onderzochte Europese landen is 21,9% en dit is zo'n 6% hoger dan het aantal jongeren dat in Nederland gepest is.

Figuur 6. Prevalentie jongeren die aangeven gepest te zijn via internet de afgelopen 12 maanden

Tabel 7 toont aan dat meisjes duidelijk aangeven meer gepest te zijn dan jongens, namelijk bijna twee keer zo veel. Leeftijd maakt weinig verschil.

Tabel 7. Prevalentie Nederlandse jongeren die aangeven gepest te zijn op internet

Groep	Wel gepest
14- en 15-jarige meisjes	19,8%
14- en 15-jarige jongens	12,3%
16- en 17-jarige meisjes	19,2%
16- en 17-jarige jongens	10,9%

Conclusie

De prevalentie van disfunctioneel internetgebruik onder Nederlandse jongeren is gemiddeld in vergelijking met jongeren in de andere Europese landen. Ook ligt de prevalentie van jongeren die gokken in Nederland dicht bij het gemiddelde van de onderzochte Europese landen. Het percentage Nederlandse jongeren dat naar porno kijkt is iets lager dan in de andere landen en daarnaast is het percentage dat het zien van porno als vervelend ervaart relatief laag. Ten slotte scoort Nederland relatief laag op het gebied van gepest worden. Samengevat is er nog voldoende ruimte voor verbetering van de internetveiligheid bij Nederlandse jongeren, maar het gaat over het algemeen zeker niet slecht.

Literatuur

Achenbach, T.M., & Rescorla, L.A. (2001). *Manual for the ASEBA school-age forms & profiles*. Burlington, VT: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, and Families.

Caplan, S. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior, 18*, 553-575.

Davis, R.A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in Human Behavior, 17*(1), 187-195.

Kim, J., LaRose, R., & Peng, W. (2009). Loneliness as the cause and the effect of problematic internet use. The relationship between internet use and psychological well-being. *CyberPsychology & Behavior, 12*, 451-455.

Ko, C.H., Yen, J.Y., Liu, S.C., Huang, C.F., & Yen, C.F. (2009). The associations between aggressive behaviors and internet addiction and online activities in adolescents. *Journal of Adolescent Health, 44*(6), 598-605.

Lam, L.T., & Peng, Z.W. (2010). Effect of pathological use of the internet on adolescent mental health: A prospective study. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine, 164*(10), 901-906.

Ng, B.D., & Wiemer-Hastings, P. (2005). Addiction to the Internet and online gaming. *CyberPsychology & Behavior, 8*, 110-113.

Tsitsika, A., Janikian, M., Tzavela, E., Schoenmakers, T.M., Ólafsson, K., et al. (2012). *EU NET ADB. Quantitative Analysis. D6.2: Internet Addictive Behaviour: Statistics and Cross-National Comparison Report*. EU NET ADB, Athene.

Van den Eijnden, R.J.J.M., Meerkerk, G.J., Vermulst, A.A., Spijkerman, R., & Engels, R.C.M.E. (2008). Online communication, compulsive Internet use, and psychosocial well-being among adolescents: A longitudinal study. *Developmental Psychology, 44*(3), 655-665.

Van Rooij, A.J., Schoenmakers, T.M., & Van de Mheen, D. *Monitor Internet en Jongeren 2006-2010. Nederlandse jongeren op internet: applicaties, (overmatig) gebruik en de relatie met middelengebruik*. Rotterdam, Nederland: IVO, 2011.

Widyanto, L., & Mcmurrin, M. (2004). The psychometric properties of the internet addiction test. *CyberPsychology & Behavior, 7*(4), 443-450.

Young, K.S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior, 1*(3), 237-244.

Center
for
Behavioral
Internet
Science

Wij ondersteunen professionals met wetenschappelijke kennis over de sociale en psychologische kant van internetgebruik – internetscience.nl

wetenschappelijk bureau voor
onderzoek, expertise en advies
op het gebied van **leefwijzen**,
verslaving en daaraan gerelateerde
maatschappelijke ontwikkelingen

Heemraadssingel 194
3021 DM Rotterdam
T 010 425 33 66
F 010 276 39 88
Secretariaat@ivo.nl
www.ivo.nl